

Смушак О.М.

*Прикарпатський національний університет
ім. Василя Стефаника, викладач кафедри
кримінального права*

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИЧЕТНОСТІ ДО ЗЛОЧИНУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ, ЯКІ ВХОДИЛИ ДО СКЛАДУ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО (XIV – 1566 Р.)

В кінці XIV століття землі Київського князівства, а також Волинь, яка була частиною земель Галицько-Волинського князівства, увійшли до складу Великого князівства Литовського. На даних територіях діяли привілеї, статутні грамоти та звичаєве право. У 1468 році було прийнято Судебник, який став одним із основних правових джерел Литовського князівства. Слід зазначити, що Судебник 1468 року, містив цілий ряд положень, які були запозичені з Руської Правди. Даний акт містив в собі правові норми про причетність та співучасть до злочину. Стаття 1 Судебника встановлювала відповідальність щодо осіб, які наперед знали про злочин. Дана стаття встановлює матеріальну відповідальність дружини і дорослих дітей (яким виповнилось сім років) у випадку, коли знали про крадіжку, яку вчинив глава сім'ї. При цьому, до виконавця злочину могла бути застосована смертна кара, до дружини та дорослих дітей такий вид покарання не застосовувався.

Стаття 5 Судебника 1468 року передбачала відповідальність членів сім'ї, якщо вони використовували злочинно здобуте главою сім'ї майно [1, с. 49]. У відповідності до даної статті, члени сім'ї не несли відповідальності за злочини, які вчинялися главою сім'ї, якщо не брали в ньому участі та не були причетними до нього.

На території Великого князівства Литовського у XIV правові норми були об'єднані в зводах законів - Статутах 1529 року, 1566 року та 1588 року.

Саме Статут Великого князівства який було прийнято в 1529 році здійснив суттєвий вплив на розвиток кримінального права. В нормах кримінального права даного періоду, знайшли своє закріплення та врегулювання положення про відповідальність, за переховування злочинця, предметів які добуті злочинним шляхом, придбання і збут викраденого.

Зокрема, для вивчення становлення інституту причетності до злочину представляє інтерес артикул 30 розділ 7 Статуту ВКЛ 1929 року в якому зазначалося: «Якби хто-небудь переховував в себе дома злочинців, розбійників, злодіїв і вигнаних із країни» мова йде про покарання осіб, які приховували злочинців і осіб, які користувались завідомо краденими речами. Якщо б піддані переховували в своїх домах чи маєтках підозрілих людей, злочинців, розбійників, вигнаних із країни або давали їм будь які поради, або надавали допомогу на шкоду суспільству, або користувались завідомо краденими речами, і це було б доведено, то винного має бути покарано так само, як перерахованих вище злочинців.

Дана норма встановлює однакове покарання, як для злочинця, так і для особи, яка йому потурала (в оригіналі – «потворствующие ему»), це робилось, за для справедливості [2, с. 183-184].

У розділі 11 в артикулі 9 розкривалось питання відповідальності особи, яка маючи інформацію про втікача вільно його пропустила, показала йому дорогу, чи дала йому хліба, чи на певний час надала йому притулок у себе і це було б доведено, то така особа повинна шукати цих біглих. У випадку коли втікача не було знайдено то він повинен був заплатити за нього його господарю. Розділ 13, артикул 6 містив норми, щодо відповідальності особи, яка приховала у своєму будинку пійманого на місці злочину злодія або знала про нього, або викупила його від шибениці, якщо це було б доведено належним чином, повинна відшкодувати всі збитки, котрі спричинені злодієм, який переховується в його маєтку [3, с. 212].

Як бачимо, в даних артикулах звертається увага лише на умисне вчинення діяння, тобто внутрішнє ставлення особи до вчиненого діяння, при цьому не звертається увага на його ступінь

небезпечності. Зокрема не робиться відмінності між діяннями, які були заздалегідь обіцяні чи заздалегідь не обіцяні, що в свою чергу стало підставою для розмежувати співучасть від причетності.

Статут ВКЛ 1566 року містить норми, що встановлюють відповідальність за приховування. В розділі 11, артикулі 5 «Хто б злочинців, розбійників, злодіїв явних, чи людей вигнанців у себе в домі переховував». В даному артикулі говориться, що «якби хто з підданих наших господарських переховував людей підозрілих, злочинців, розбійників явних, вигнанців, у домі або маєтку своєму, це усвідомлюючи, чи іншу свідому допомогу на шкоду державі їм давав і чинив, або теж і речі злодійські свідомо використовував, а у суді б його провина була належним чином доведена, тоді такий має бути страчений, як і той злочинець, якого він у домі переховував.

А проте, скаржник повинен, взявши випис з уряду, їхати за тим злочинцем чи вигнанцем, де б знав про його місцезнаходження, хоч би і до іншого повіту країни нашої. І на тому в ряді, як теж і в містах по ринках, у костелах оголосити і, цидулу написавши про його вигнання, має по цих місцях поприбивати і про нього повідомити. А внаслідок такого оголошення про того злочинця чи вигнанця, хто б про нього знаючи свідомо його ховав, так само покараний має бути, як вище описано, і шкода з його маєтку має бути відшкодована згідно зі слухними доказами. А докази на такого не інакші мають бути, але тільки такі ж, як і на самого злочинця. А якщо скаже, що злочинця не знає і не знайомий з ним, тоді у тому має присягнути» [3, с. 373-374].

Велике значення для українських земель мав Статут ВКЛ 1588 року, який мав дві редакції. До другої чверті XVIII століття діяв у редакції «руською» мовою, а з другої чверті XVIII століття в Гетьманщині діяв Статут ВКЛ 1588 року в польській редакції.

В.С. Кульчицький зазначає, що даний акт продовжував діяти в деяких землях України, аж до середини XIX століття [4, с. 193].

Статут ВКЛ 1588 року, містив дві норми, які стосувалися інституту причетності до злочину, це артикули 36 «Хто бы злочин-

цов, розбойників, злодеев явных, людей выволаных в себе в дому переховывал» і артикул 68 «О непереховыванью выволаньцов во всех паньствах наших» [3, с. 606-607, 623]. При цьому слід зазначити, що артикул 36 повністю повторював положення артикула 5 розділу 11 Статуту ВКЛ 1566 року, про який йшлося вище, а артикул 68 був повністю новою нормою, що регулювала питання відповідальності за вчинення укриття злочинців (виволанців). Даний акт здійснював регулювання основних сфер діяльності тогочасного суспільства, а також вплинув на подальшу кодифікацію вітчизняного права.

Підсумовуючи, слід зазначити, що інститут причетності до злочину в кримінальному праві України має багату історію. Протягом всього історичного розвитку законодавства про кримінальну відповідальність інститут причетності до злочину виступає ефективний засобом боротьби зі злочинністю.

Правові норми про причетність до злочину історично виникли як юридичний засіб попередження окремих злочинних посягань, умови для безперешкодного здійснення яких створюють неправомірні діяння причетних осіб. З часом положення інституту причетності до злочину стають одним із допоміжних юридичних інструментів кримінально-правової політики в галузі попередження злочинності, завойовуючи своє місце в системі засобів протидії злочинним проявам.

1. Ковальова С.Г. Судебник великого князя Казимира Ягайловича 1468 року / С.Г. Ковальова. – Миколаїв : Чорноморський державний університет ім. Петра Могили, 2009. – 112 с.
2. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальних справах [текст] : - К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 396 с.
3. [158, с. 204]. Статуту Великому князівства Литовського: У 3-х томах / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. – Одеса: Юридична література, 2002. – Том I. Статут Великому князівства Литовського 1529 року. – 2002. – 464 с.
4. Кульчицький В.С. Історія держави і права України / Кульчицький В.С., Настюк М.І., Тищик Б.Й. – Львів: Світ, 1996. – 296 с.